

Nr 1048

av herr Takman m. fl.
om åtgärder till stöd för samebefolkningen.

Den nya rennärlingslag som senare framläggs som särskild proposition kommer, enligt förhandsuppgifter, att tillgodose några av de elementära rättvisekrav för vilka samebefolkningen kämpat sedan många decennier, och åtgärder har signalerats som i samband därmed syftar till att ge de renskötande samerna en bättre ekonomisk standard. Men dessa åtgärder kommer inte ensamma att kunna rädda samebefolkningens existens som etnisk minoritet. Vad som krävs är en helhetslösning, därtill en mycket snabb sådan, som ger samerna likvärdiga levnadsvillkor med andra svenskar, även om de stannar i hemorten och oavsett om de väljer att arbeta inom rennärlingen eller väljer ett annat yrke.

Att se sameproblemet som enbart en jordbruksfråga eller en glesbygdsfråga är att bortse från det centrala i samebefolkningens situation. Jordbruksaspekten, frågan om rennärlingens utveckling och lönsamhet, är utomordentligt viktig med hänsyn till att de samer som fortsätter inom det traditionella yrket samtidigt också synes vara garantier för att den samiska kulturen lever vidare. Men om småbrukarna rationaliserar bort, här som annorstädes i vårt land, och det materiella underlaget för rennärlingen plockas bort bit för bit i fortsättningen som hittills, kommer samerna av allt att döma att vara utplånade som etnisk minoritet inom en generation. Realpolitiken beträffande samerna står och faller, som sameförfattaren Erik Nilsson Mankok konstaterat, med den bakomliggande ideologin. De som helst ser att sameproblemet försvinner genom en restlös assimilering av samerna behöver bara fortsätta på den inslagna vägen. Alla de däremot som har en känsla för samefolkets rätt och vilja att leva vidare som en etnisk minoritet måste stödja de politiska-ekonomiska åtgärder, som ovillkorligen krävs utan dröjsmål för att ge särskilt ungdomen ett fritt val, framför allt reell frihet att leva kvar i hemorten, och hindra den snabba avfolkningen av samebyarna.

Om den samiska nationen i enlighet med en gammal traditionell målsättning i Norden skall kunna bestå, heter det i »Samernas samepolitiska program», antaget av det urtima landsmötet 1968 som yttrande över rennärlingssakkunnigas betänkande, erfordras att allt göres för att säkerställa ett månsidigt näringsliv för samerna.

Programtexten fortsätter:

»Det måste bli fråga om ett kombinationsnäringsfång, där det en-

skilda hushållet får sina inkomster från rensköttsel, turism, fiske (flygfiske), sameslöjd, jakt och förtjänstarbete och där alltså det enskilda hushållet sättes i centrum. Framstegsarbetet skall inriktas på att maximera det enskilda hushållets inkomster, icke på att ensidigt främja rennäringen, abstrakt uppfattad som en fristående näringsgren. Till följd av renskötrelsens kollektiva natur föreligger i hög grad förutsättningar för rationell arbetsfördelning till gagn för ett kombinationsnäringssång. De starkt markerade topparna i renskötrelsens arbetskraftsbehov under ett renskötseår innebär också att behovet av kombinationsnäringssång är mycket stort.

Landsmötet önskar en folkvänlig politik gentemot samerna. En politik inriktad på att sprida välmåga i lappmarken, som det uttrycktes på 1918 års landsmöte.»

Men den kvarvarande samebefolkningen är för liten för att ensam bära upp ett lokalt näringsliv som komplement till rennäringen. I de fem »lappbyar» som är belägna mellan Kiruna och finska gränsen lär nu finnas endast omkring 700 samer med anknytning till renskötelsen.

»Lappbyar» är ett ålderdomligt geografiskt-juridiskt begrepp. Samebyn i denna mening är ett till ytan vanligen mycket långsträckt område, som innefattar de renbetesmarker byns renskötande befolkning har rätt att använda. De mer är fyrtio samebyarna sträcker sig i sin längsriktning från norska gränsen neråt kustlandet och bildar ett i stort sett sammanhängande fält från den nordligaste, Könkämä, utefter gränsen mot Finland till den sydligaste, Idre, i nordligaste Dalarna. Den traditionella fjällrenskötelsen, då hela familjen deltog i arbetet och flyttade med hjorden mellan vinterland och sommarland, är sedan länge borta. Flertalet samefamiljer är bofasta, fortfarande i många fall i hälsövådliga bostäder, i samhällen där också icke-samisk befolkning är bosatt. Sålunda bor de flesta samefamiljer tillhörande Lainivuoma och Saarivuoma samebyar i Övre Soppero och Lannavaara, de flesta tillhörande Sirkas' sameby i Jokkmokk osv.

Från 1964 har arbetsmarknadsstyrelsen genom beredskapsarbeten, omskolning, hemslöjdskurser eller utbildning i det reguljära utbildningsväsendet berett sysselsättning åt samer som inte haft arbete i rennäringen. Vi har inte haft tillfälle skaffa någon överblick över resultaten, men vi känner till från de första åren att dessa åtgärder snarare bidrog till en ökad utflyttning än till att utveckla ett lokalt näringsliv. Frågan är då om sameungdomarna önskar stanna kvar i hemorten och slå vakt om sin ställning som etnisk minoritet med eget språk och egen kultur eller om de motståndslöst eller kanske t. o. m. entusiastiskt flyttar till de större samhällena och blir assimilerade. Vi har svårt att tro att det senare hör till regeln. Inte minst bland den studerande sameungdomen möter man nu vad vi skulle vilja kalla ett nationellt medvetande, en inställning som sedan många år kommit till uttryck på ett beundransvärt

sätt i tidskriften »Samefolket». Vi har också funnit stöd i vår uppfattning i bl. a. några meningar i 1964 års rennärings-sakkunnigas betänkande »Rennärningen i Sverige» (SOU 1968: 16, s. 118), där det heter med ett cyniskt omdöme som kursiverats av oss:

»Enligt vår mening måste lösningen av de nu antydda svårigheterna ligga i att inte bara antalet i renskötseln sysselsatta utan även antalet renägare reduceras i de byar där lönsamheten för närvarande är dålig. Härför behövs det allmännas medverkan, i första hand genom att de som lämnar renskötseln bereds möjlighet att få annan, för dem lämplig sysselsättning. Vi anser dock att det inte är nog därmed: *omställnings- och flyttningsmotståndet torde hos den renskötande befolkningen vara snarare större än mindre än hos annan glesbygdsbefolkning.*»

För att »ytterligare stimulera till sådan nedläggning av renskötsel-företag som från allmän synpunkt bedöms vara önskvärd» föreslog de sakkunniga avgångsvederlag, vilket givetvis är motiverat i vissa fall men sannerligen inte löser något etniskt minoritetsproblem. Från samiskt håll och särskilt då från Svenska samernas riksförbund har åter och åter betonats sedan många år att samerna måste ges ett bärkraftigt alternativ. De måste få verkliga valmöjligheter. De måste få möjlighet att uppleva den »välmåga i lappmarken» som de hade som en vision redan vid landsmötet 1918. De måste kunna välja att bevara sin kulturella identitet, något som nu blir ett val för allt färre och som blir ett val för ingen om den nuvarande utflyttningen från samebyarna, »en påtvingad avveckling av en etnisk minoritet» (Erik Nilsson Mankok), fortsätter ytterligare ett par tre decennier.

Vi ser ingen annan lösning på denna allvarliga fråga än en snabb och verkligt betydande satsning på samtliga de tätorter där samefamiljerna är bosatta. Dessa tätorter är färre än antalet samebyar i geografisk-juridisk mening, och åtskilliga av dem, såsom Karesuando, Sopperobyarna, Jokkmokk och Arjeplog, har för övrigt en så stor icke-samisk befolkning att de redan av detta skäl bör bli föremål för speciella regionalpolitiska åtgärder.

Den utredning som pågår av frågan om försöksverksamhet med utbyggnad av industricentra inom det allmänna stödområdet, som innefattar det norrländska inlandet, bör enligt vår mening ta hänsyn även till det samiska problemet. Det *kvantitativa* befolkningsmässiga underlaget bör inte bli den enda faktor som avgör om ett samhälle skall rekommenderas för lokalisering av industricentra. Vi anser också att de regionala handlingsprogram — Länsprogram 1970 — som utarbetats vid länsstyrelserna och förutses bli redovisade till inrikesdepartementet i juni eller juli 1971 bör kompletteras utifrån de synpunkter vi framfört för den händelse inte särskilda hänsyn redan tagits till samerna som etnisk minoritet. En satsning på en utveckling även av sådana orter, där samer är bosatta men där befolkningsunderlaget i övrigt bedöms som

litet för särskilda regionalpolitiska åtgärder, skulle inte bara bidra till att förhindra samernas undergång som etnisk minoritet — den skulle också svetsa samman samebefolkningen med den övriga lokala befolkningen i gemensamma ansträngningar för en bättre framtid.

Vi är övertygade om att den pessimistiska fråga som utgjorde temat för den sjätte nordiska samekonferensen 1968, »Har samerna en framtid i Norden?», kan besvaras jakande, men endast under de förutsättningar vi här skisserat. De svenska samernas framtid är intimt förknippad med en konstruktiv lösning av hela det norrländska inlandets problem. »Den avfolkningsromantik som i dag i Sverige präglar näringslivet och planerande myndigheter innebär värdemässiga ståndpunktstaganden som man har anledning att ställa sig tveksam till», sade professor Edmund Dahlström vid nyssnämnda samekonferens. Den omintetgör, om den blir vägledande även i fortsättningen, möjligheterna att lösa samernas minoritetsfråga på en allsidig grund.

Med hänvisning till det ovan anförda föreslås

att riksdagen i skrivelse till regeringen begär att de regionala handlingsprogrammen för det norrländska inlandet överarbetas med särskilt hänsynstagande till samebefolkningens fortsatta existens som etnisk minoritet.

Stockholm i januari 1971

JOHN TAKMAN (vpk)

IVAR HERMANSSON (vpk)
i Malmberget

EIVOR MARKLUND (vpk)

LARS WERNER (vpk)
i Tyresö